

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

IX. évfolyam.

Szerkeszti: RADNÓTI DEZSŐ.

Kolozsvár, 1900. 7—8. szám.

József Ágost főherczeg távirata a közgyűléshez.

József Ágost főherczeg ur ő cs. és kir. fensége legmagasabb megbízásából van szerencsém a nagytekintetű elnökségnek a folyó hó 15-én elküldött sürgönyben kifejezett hódolatért ő cs. és kir. fensége legmagasabb köszönetét kifejezni és kérem ezt az egyesület összes tagjaival közölni.

Schramm,
udvari titkár.



AZ E. K. E. haladása.

— Elnöki megnyitó az E. K. E.-nek 1900. júl. 15-én Nagy-Enyeden tartott közgyűlésén. —

Elmondta Feilitzsch Arthur báró orsz. képvis., elnök.



A haza és nemzetünk fejlődésére, művelődésére és erősítésére irányuló munkásságban, a nagy társadalom minden egyes tagjának ki kell vennie a maga részét, — híven és becsülettel teljesíteni a reá eső munkát és szolgálni a neki jutó feladatot; mert csak így lehet hazánk és nemzetünk nagysága, erőssége, hatalmassága, gazdaggá és megbecsültté, népünk pedig boldoggá, megelégedetté és művelté

Ez a tudat, ez az eszme vezethette azokat is, a kik egyesületünket 9 évvel ezelőtt alapították, hogy pótoljunk egy rég érzett hiányt és teljesítsük azt a munkát, a mely

egyesületünk feladatát és céljait alkotja, a melyeknek elérése nélkül, bérczes kis hazánk és ezzel együtt nemzetünk is, a fejlődés egyik irányában, a művelt nemzetek mögött igen messze elmaradna.

Álljunk meg egy pillanatra ennek a 9-ik évi munkásságnak záró kövénél és vizsgáljuk, valjon megfeleltünk-e a reánk rótt és elvállalt kötelezettségeknek, a hozzánk fűzött vára-kozásoknak?

Ösmerjük be őszintén és nyíltan, hogy nem mindenben teljesítettük feladatainkat, — nem mindenben valósítottuk meg azokat a hazafias és közgazdasági célokat, melyeket magunk elé tűztünk, a melyeknek kiküzdésére lelkesedéssel vállalkoztunk.

Ámde legyen mentségünk az, hogy egyesületünk megalakulásának úgyszólván már első órájától kezdve, olyan súlyos és terhes feladatokkal állott szemben, a melyekkel megküzdni alig tudott és olyan terhek nehezdedtek gyenge vállaira, a melyeket elbirni alig volt képes. Ezek benitották, ezek lassították munkásságában, feladatainak teljesítésében és nemes céljainak kiküzdésében. Ha tehát mindezekre tekintettel, elfogulatlanul nézzük a tényleg elért eredményeket, akkor minden szerénytelenség nélkül büszkén állíthatjuk, hogy emberfölötti erő kifejtésével bár, mégis sikerült immár az akadályokat legyőzni, a nehézségeket és terheket elviselhetőbbé tenni. Ma már nyugodtan, teljes bizalommal tekinthetünk a jövőbe — annál is inkább, mert egyesületünk egén egy fényes vezérsillag ragyog, a melyhez hódolattal, hálával és szeretettel tekintünk fel, — a melynek fénysugarai messze bevilágítják jövő útjainkat — *csak követnünk kell!*

Ez az irányító fénysugár, ez a ragyogó vezérsillag a mi egyesületünk fenséges vé-

de jó szíri Agost kir. fönerczeg ő fensége, a kinek egyesületünk iránt tanúsított állandó és meleg érdeklődése, soha meg nem hálálható támogatása segített az akadályok leküzdésében, a terhek elviselésében és *ma*: a legszebb jövővel kecsegtet.

Fejezzük ki tehát a mai közgyűlésünkön is mély hódolatunkat fenséges védőnk iránt, a ki egyesületünknek legnagyobb pártfogója és a ki iránt mindannyian, kivétel nélkül, a legnagyobb szeretettel, tisztelettel, ragaszkodással és hálával vagyunk eltelve.

De más oldalról is csak biztató és kedvező jelenségeket állapíthatok meg, a melyek a jövőbe vetett hitet megerősítik és a további kitartó munkásságra serkentőleg hatnak. Így első sorban a mi kedves és nagy közönségünk, egyesületünk mélyen tisztelt tagjai, a kik kitartottak velünk és minden téren nehéz feladataink teljesítésében oly lelkesen és nagy áldozatkészséggel támogattak.

És megnyugtatóan biztató a jövő azért is, mert a magas kormány jóakarató figyelemmel kíséri tevékenységünket és a hol csak erőink lankadását, a tornyosuló, akadályok legyőzésének nehézségeit látta és észlelte, támogatásával és hatalmával segített és segít rajtunk.

Kedves kötelességemet teljesítem tehát csak, ha e helyen és ezen alkalommal is, úgy a magas kormány, mint a nagy közönségnek és egyesületünk minden egyes tagjának, támogatásukért, pártfogásukért, segítségükért, buzdításukért és áldozatkészségükért — hálás köszönetet mondok.

*

Áttérve egyesületünknek a lefolyt évben kifejtett tevékenységére, csakis általánosságban jelzem, hogy alapszabályszerű céljainkat és ezek között a működési területünket képező hazarészünk természeti szépségeinek feltárását — hozzáférhetőbbé tételét — fokozatosan előbbre vittük. Lépésről-lépésre haladunk előre és törekszünk szűkebb kis hazánkat ezen a téren is becsültté, látogatottá tenni.

Az egyesület választmányának és tisztikarának munkálkodását nem a hangzatos jel-szavak és a külső csillogás irányítják, hanem a kitartó, lankadatlan tevékenység és körültekintő gondoskodás: *erőink* gyarapítására, hogy így minél többet, de mindig a közérdeknek,

hazánknak és nemzetünknek *hasznosat* alkot-hassunk és teremthessünk.

Különösen kiemelem egyik alkotásunkat, a Mátyás király születési házában berendezendő *táj- és néprajzi-muzeumot*, a mely egyben a kegyeletnek megszentelt helyévé fogja avatni nagy és dicső királyunk születési házát.

Egyesületi életünk jövő évének legnagyobb eseménye lesz ennek a muzeumnak, — legforróbb vágyunk és reményünk szerint valószínűleg felséges Királyunk legmagasabb jelenlétében, fenséges védőnk által való ünnepélyes megnyitása és ugyanezen alkalommal dicsőült *Erzsébet* királynénk emlékére készített „Erzsébet lobogónk“ felszentelése és felavatása, melynek zászlóanyai tisztségét védőnk fenséges neje Augusta főherczegasszony ő fensége kegyeskedett elvállalni.

*

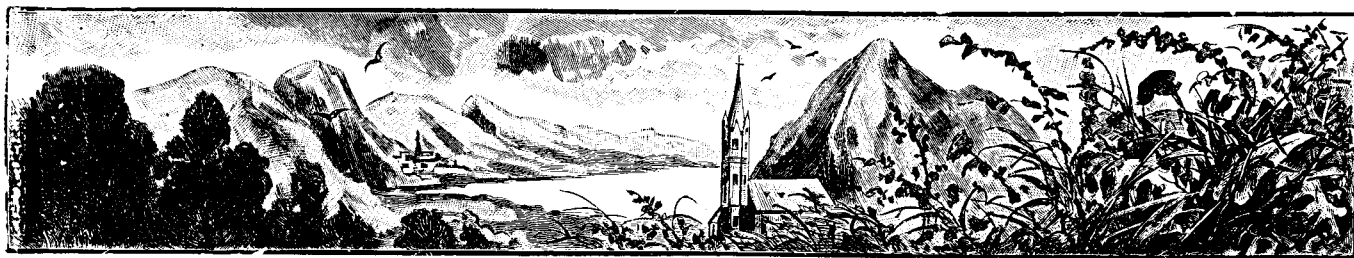
Egyesületünk fennállásának 10. évét talán szebben és magasztosabban soha sem ünnepelhetnők, mint azzal, hogy olyan lobogó alá esküszünk, a melynek láttára minden igaz honfűi szivben a legnemesebb érzések fakadnak mindörökké, a míg csak magyar ember lábát e haza földjét járja — és azzal, hogy hazánk és nemzetünk részére egy nagyfontosságú, értékében eléggé meg nem becsülhető kulturális intézményt teremtünk.

Ennek a kulturális intézménynek megteremtéséhez, továbbépítéséhez kérem fel szűkebb hazánk, az erdélyi részek nagy és egész közönségét, hogy méltó legyen az nagy Királyunk emlékéhez és a sziveinkben élő kegyelethez.

Ezek után meleg köszönetet mondok buzgó és tevékeny alsófehérvármegyei osztályunknak, a mely közgyűlésünk megtartására vendégül ebbe a nagy és dicső multú vármegyébe és városba meghívott. Köszönetet mondok Nagy-Enyed városának, hogy a város falai közt az E. K. E.-t oly vendégszeretettel és barátsággal fogadta.

Egyúttal mélyen érzett fájdalmamat és részvéteimet fejezem ki e város volt polgármesterének, Kovács Gyula tagtársunknak váratlan elhunyt felett, kinek emlékét a kegyelet mindenkorra meg fogja őrizni.

Végre tisztelettel üdvözlöm a közgyűlésre megjelent tagokat és ezzel az Erdélyi Kárpát-Egyesület IX-ik rendes közgyűlését megnyitom.



Az iskolai kirándulások haszna.

Irta: **Ekefalvi.**

A pedagógusok már rég megfigyelték, hogy az iskolás gyermekek kedélyének felfrissítésére mi sem hat oly üdvösen, mint a szabad természet.

Törekvésük tehát oda irányult, hogy a gyermekeket mintegy játszva és észrevétlenül az anyatermészet útkaiba beavassák és annak szépségeit előltűk föltárják.

Ismeretes dolog, hogy a mit gyermekkorunkban előszeretettel keblünkbe zártunk, az bevésve marad egész életünkre; ennél fogva tehát arra törekedtek a nevelésügy vezetői is, hogy a tunyaság, mint minden rossz kútforrása és a lelki bárdolatlanság s az ezzel kapcsolatosan kifejlődhető nemtelen tulajdonságok már a gyermekkorban ellensúlyozhatók legyenek.

Magyaráztatra sem szorul, hogy a természet megkedvelése bizonyos fokig lelki nemességgel ruházza fel a gyermekeket, már pedig ennek elérése céljából soha se kezdhetjük el elég korán azt a nevelési módszert, mely a turistaságot mint segédeszközt az iskola körébe vonni törekszik.

Ez az irányzat mindenfelé hódít, hiszen a természet maga az a „szabad lyceum“, hol a gyermekkortól a késő öregségig soha eleget nem tanulhatunk.

A tanügy és a turistaság kölcsönhatásának ez az örvendetes ténye, mely az iskolai kirándulásokban nyilvánul, hazánkban is mindinkább terjed.

Az, a mit mi *diákturistaság* neve alatt érteni akarunk, a francziáknál „caravanes scolaires“, a svédoknél „skolvandringar“, a németeknél „Schüllerausflüge“ elnevezések alatt már régóta rendszeresen megbonosodtak.

A mai szemléltető módszer a nevelés és tanítás egyik fő irányát alkotja és ennél fogva a szabad természet s a földrajzi fogalmak gyakorlati megismerését legkönnyebben az iskolai kirándulások mozdíthatják elő.

A pedagógiai egyesület Berlinben az 1869. statisztikai adatok nyomán megállapította, hogy tizezer tanköteles és részben idősebb gyermek közül 3052 birt fogalommal a napfölkeltéről, 3646 az erdőről, 2364 a harmatról és csak 907 a mogyoró bokorról; csak 2769 hallotta a pacsirtát és csak 2887 látott golyát.

A hegy fogalmával csak 33% volt teljesen tisztában, mert a többség nem annyira a magaslat fogalmát tartotta ismertető jelnek, hanem inkább mint mulatóhely élt a hegy képzeletükben.

„A gyermekek lelki világa úgy fejlődik, a hogy a külső világ tükröződik benne“ mondja *Csapody* dr.

„Mit látnak a fővárosi gyermekek?“ cz. cikkében, melyre azzal felel *Szecska* István bpesti statisztikája a VII. ker. polg. leányiskolának 643 tanulóját véve alapul, hogy forrást csak 207, fenyvest 243, sőt patakat is csupán 363 tanuló látott.

A kirándulás számba menő Sashegyen pedig össze-vissza csak 33 leányka járt. Még a Margit-szigetet is szinte fele a tanulóknak nem ismerte és így tovább. Pl. többek közt 14 gyermek akadt, a kik soha sem voltak a Dunánál.

A földrajz tapasztalati tantárgy lévén, csak úgy tanítható eredményesen, ha a gyermekek által megszerzett tapasztalatokkal hozhatjuk kapcsolatba az új ismereteket.

Mainzban a városi tanács már régtől fogva rendeletet bocsátott ki, hogy minden tanító köteles szép időben havonta egyszer osztályát a tanítás ideje alatt sétára vinni. A sétaközben eszközzendő peripatetikus oktatás egyelőre inkább is megfelel a mi viszonyainknak, mint a *Répay* Dániel, kolozsvári tanítóképezdei tanár által javasolt több napos turista utazások rendszerezése. A szabadban eszközölhető földrajzi tanítás mellett alig fog egy tanár abba a helyzetbe jutni, ha pl. „A hegytetőn“ cz. írásbeli dolgozatot adja fel tanítványainak, miszerint akadjon köztük valaki, a ki kénytelen legyen kijelenteni, hogy még soha sem volt hegyen és így fogalma sincs róla, hogy onnan mi látható.

Ha tehát akár a házi nevelés hiányai, akár az iskola falai között meg nem szereshető ismeretek pótlására akarunk az iskolás gyermekeknek alkalmat szolgáltatni, akkor önmaguktól előtérbe lépnek a kirándulások.

Mint más egyéb nevelési eszközök, úgy az iskolai kirándulások is szellem-, kedély- és jellemképzőleg hatnak a gyermekre, annak értelmét gyakorolják, fejlesztik és egyuttal a testet is erősítik.

A diákturistáskodás első sorban a honismeretet gyarapítja, melyet még oly tökéletes szemléltető előadással se lehet pótolni.

Különben is a szabad természet olyan gazdag anyaggal rendelkezik, hogy a fogékony gyermeki értelem fejlesztésére igen alkalmas és így elősegíti, miszerint a kirándulásoknál a zsengekor figyelmét megragadó tárgyak fogalmával a tanulók mintegy játszva tisztába jöni igyekezzenek. A kirándulásoknak individuáló hatása is fontos.

Az iskola falai között lenyugózott egyéniség a szabadban lerázza béklyóit s a pedagógus minden nehézség nélkül bepillantathat tanítványainak önként feltáruuló lelkületébe.

A kirándulások erkölcsnemesítő haszna abban is

megnyilvánul, hogy a társulási és emberbaráti ösztönt kifejleszti, a szűkkeblűséget, zárkózottságot és önzést elnyomja.

A vidéki néppel való érintkezés folytán pedig már zsenge korban megismertet a nép foglalkozásával, s azt munkája közben, nyomorában vagy mulatságai közepette bemutatja.

A gyaloglás pedig mint leküzdendő testi fáradtság, a természettel fölveendő küzdelemben a gyermekek akaraterejét próbára teszi és izmosítja. A levegőtől és testmozgástól féltett gyermekek szervezete is megizmosodik, az anyagcsere megnövekszik és a test ellenál-

Svájcban az ember lépten-nyomon csapatos diák-turistákkal találkozik, avagy egész fiú vagy leányiskolák sergei rohanják meg az indulásra kész hajókat és vasuti kocsikat.

A gyermeki öröm zsvaja tölti meg egyszerre az addig csöndes tájat, hogy egy-két állomás után tanítók vezetése mellett valamely hegyre kapaszkodják az egész gyermekcsapat.

Vidám dalok és egészséges nevetés hangzik le a völgybe és elragadtatással szívják magukba az ifjú turisták a verőfény hevében meg-meglebbenő havasi szellő üdítő fuvalmát.



Szövegét lásd 6-ik füzetünkben.

A MERISÓRI VIZESÉS.

Tull Ödön rajza.

lóbbá válik, mert az elpuhulást akadályozza. Természetesen túlterhelni nem szabad a gyermeki szervezetet s a tanító kötelessége a végcél és távolságot, valamint a menetelés gyorsaságát és a pihenőket tanítványainak korához és erejéhez képest összeegyeztetni.

Természetesen a kirándulás helyének a megválasztása is fontos, hogy az iskolás gyermekek elegendő tanulságos anyagot leljenek ismereteiknek a gyarapítására.

A kirándulást pedig általános játékokkal szokás befejezni, hogy a gyermekek érdeklődését ébren lehessen tartani.

Egy-egy pihenő ponton a tanító maga köré gyűjti a gyermekeket és felfogási képességükhöz mérten magyaráz nekik.

A kipirult kíváncsi arczok egy-egy helyi monda hallatára a tanító ajkán csüngenek és ártatlan élvezettel néznek össze a csillogó szemek, a mikor a mese véget ért.

A gyermeki lélek a merőben új tárgyak benyomásai alatt kérdést-kérdésre halmoz, tudásvágya nem ismer határt.

Ebben a környezetben a tanító is az ifjuság varázsa alatt áll és élvezettel gyönyörködik a gyermek lélekvilágának mesterkéletlen megnyilatkozásaiban.

A tanítói pálya nehéz hivatása mellett a tanítókra is üdvös szórakozás az ilyen kirándulás, mert egyedüli eszköz, hogy testileg-lelkileg megőrizhessék rugékonyságukat és így szellemileg ifjan maradjanak, mert erre legjobb mód a gondtalan ifjúsággal való közvetlen érintkezés és örömeikben való osztozás.

Egyes tanférfiak különösen rátermettek, magukat mintegy az ifjúság eszmekörébe beleélni és a szórakozás és mulatozás leple alatt az iskolás gyermekekénél a honismeretet és a testedzést karóltva ápolni.

Az ilyen egyének legbuzgóbb apostolai a diákturistaságnak, miért is az illető iskolai hatóság részéről e tanerők a túlságos lekööttség béklyói alól — az iskolai kirándulások érdekében — lehetőleg fölszabadítandók.

A gondtalan gyermekkorban künn a szabadban üzőtt játékok u. m. labdázás, cziglézés, cziczafutás, katonásdi, karikadobás stb., továbbá a tornázás, bakfittyugrás, czéldobás stb. mindmegannyi alkalmul szolgál, hogy a viaszként átgúrható gyermeklélek az anyatermészet kebelén mintegy varázsütésre átformálódjék.

Patakok mentén a vízszínen való kavicszöktetés, a hegytetőkről legurított szikladarabok bukácsolása, a virágszedés, a pillangófogás stb. egytől-egyig alkalmosok arra, hogy a szabad természet domborzati viszonyai és élőlényei élénk benyomást gyakoroljanak még a legzsengőbb kor kedélyvilágára is.

Ki ne emlékeznék vissza szívesen azokra a gyermeteg örömeire, a melyeket gyermekpajtásai körében künn a szabadban átélvezett, kinek emlékében ne ujulnának meg az iskolai májálisok, diák-csetepaték s a számtalan gyermekesinyek, melyek a természet ölen ötletszerűleg csapongó jókedv korlátlan megnyilatkozásainak tekintendők.

Az értelmi fejlettséggel változnak egyuttal a benyomások is.

A gyermek felületen ítélőképessége lassanként határozottabb alakot kezd ölni s a velünk született fürkésző hajlam újabb meg újabb megfigyelésekre ingerel.

A földrajzi ismeretek gyarapodása a gyermek eleinte nagyon is szűk látókörét mindinkább kiszélesíti és a gyermekkor egyre fogékonyabbá váló értelmi és érzelmi világa a vadregényes vidékek érzékelhető szépségeiben is mind több és több szellemi gyönyört talál.

Az egyéni vérmérséklet szerint az ábrándos lélek a költői hangulatban, a reálisabb gondolkozásu gyermek pedig a természeti csodák közvetlen szemléletében merül el.

Majd a gyermekek játékaikat a természetrajzi kirándulások váltják fel s a botánizálás, rovargyűjtés és ásványkeresés ismeretgyarapító időtöltései, a karban való éneklés, rajzvázlatok, helyszíni szemlék és egyéb hasznos foglalkozások mellett élvezi a serdültebb fiú vagy leánytanuló az előtte feltáruló természeti tüneményeket.

Azonban nagyfontosságú, hogy már a tanköteles gyermekek is kellő felügyelet és fegyelem mellett, ille-

tőleg tanítójukkal az élén a rendszeres kirándulásokhoz szokjanak; melyekről koruknak megfelelő formában beszámolni is tudjanak és azokat, mint a tanuláshoz szükséges és hasznos intézményeket, megkedveljék.

Tehát nem csupán a közép-, de az elemi iskolák növendékeit is rá kell szoktatnunk a turistaság gyakorlására, mert az egészséges testi nevelés céljából a szülőhely és környékének a közvetlen megismerését és szeretetét ezzel mintegy játszva óltjuk be a gyermek lelkületébe.

Azonkívül a gyermek-turistákban alapját vetjük meg egy új turista nemzedéknek, mely hazánk közegészségére, népességére, katonai harczképességére és személyforgalmának emelkedésére nem kicsinylendő befolyást fog gyakorolni. — Melegen ajánljuk tehát tanügyi hatóságaink figyelmébe a rendszeres iskolai kirándulások behozatalát.

Hiszen egyik-másik szabad délutánt is fel lehet használni kisebb társas sétákra, a nagyobb évközi szünidőket pedig koronként valóban testet-lelket üdítő egész napi kirándulásokkal tehetjük a gyermekek hasznos szórakoztatására és testi fejlődésére változtatossá.

A városi hatóságok a gyermekek számára mindenütt játszó tereket létesítenek és a ki figyelemmel kísérte a tanköteles koron alúl lévő gyermekek játszás közben élénk táruul egészséges futkosásait és ártatlan örömeit: az kétszeresen felfogja, hogy a tanuló ifjúságot saját hatóságaik hivatottak először is az illető városok környékére teendő kirándulásokkal, mint a közoktatást kiegészítő testi nevelés fontos eszközeivel megismertetni.

A közép- és felső-iskolák úgynevezett tanulmányúttjai nálunk is örvendetesen szaporodnak, de ezzel csak a serdültebb nemzedék tudásvágyát fejlesztjük, holott első sorban az elemi és alsóbbfokú iskolás gyermekek szűkebb korlátok között rendszeresítendő kirándulásainak értelemfejlesztő haszna kellene hogy pedagógusaink nagyobb érdeklődésével találkozzék.

Reméljük, hogy az illetékes körök ezzel az ügygyel is mielőbb foglalkozni fognak.

Hiszen Frithjof *Nansen* a krisztianiai pedagógiai társulatban a gyermekek neveléséről imént tartott érdekes felolvasásában oda konkludált, hogy a gyermekekben a mostan uralkodó másrautaltság tudata helyett az önállóságra való hajlamot kell fejleszteni. Erre a test edzése, kinevelése segíthet.

Nem a modern sportúzés, versenyfutások vannak hivatva e cél elérésére, hanem az okszerű testgyakorlatok.

Ezeknek harmónikus beosztása neveli az erélyes, önérzetes és szabad egyéniségeket.

Igy szól *Nansen*, a világhírű sarkutazó turista.

Szerezzük meg tehát az iskolás gyermekeknek a torna mellett okszerűség tekintetében legkellemesebb és legegészségesebb testgyakorlat élvezetét vagyis illeszszük bele gyermeknevelési rendszerünkbe a kötelező iskolai kirándulásokat.

Hisz a legujabban kormányhatóságilag elrendelt

ugynevezett *játekdelutának* korántsem pótolhatják azt a hasznot, melyet a kellő körültekintéssel vezetett még oly rövid tartamú kirándulások is nyújtani hivattak.



Részlet a Nagy-Szamos mentéből.

Irta: **Bartha Pál.**

Sok vidékét bejártam a bérczes Erdélynek, más és más helyeken gyönyörködtem a természet szépségeiben, a Teremtő megmérhetetlen hatalmaságában; bejártam a Székelyföldet, hol a

székely büszkén mutatja történelmi nevezetességű szikláit, barlangjait. Veszteglőig kísértem az Oltot, hol a vöröstoronyi szoros összeszorítja medrét, mintha intené: ne menj el tőlünk, maradj itt, hajtsd fejedet nálunk nyugalomra, hiszen itt pillantottad meg a világot; — megnéztem hazánk egyik panorámáját, a Sztrigy-völgyet, megmáztam a Retyezátot, melynek fején csillogó koronát alkot a hó; de lelkem mégis mintha otthonosabban érezné magát a Szamos-völgyben, oly végtelenül boldog e helyen, mint az erdei magány láthatatlan tündére, a gyöngyvirág kelyhéből kipattanó vízcesepp.

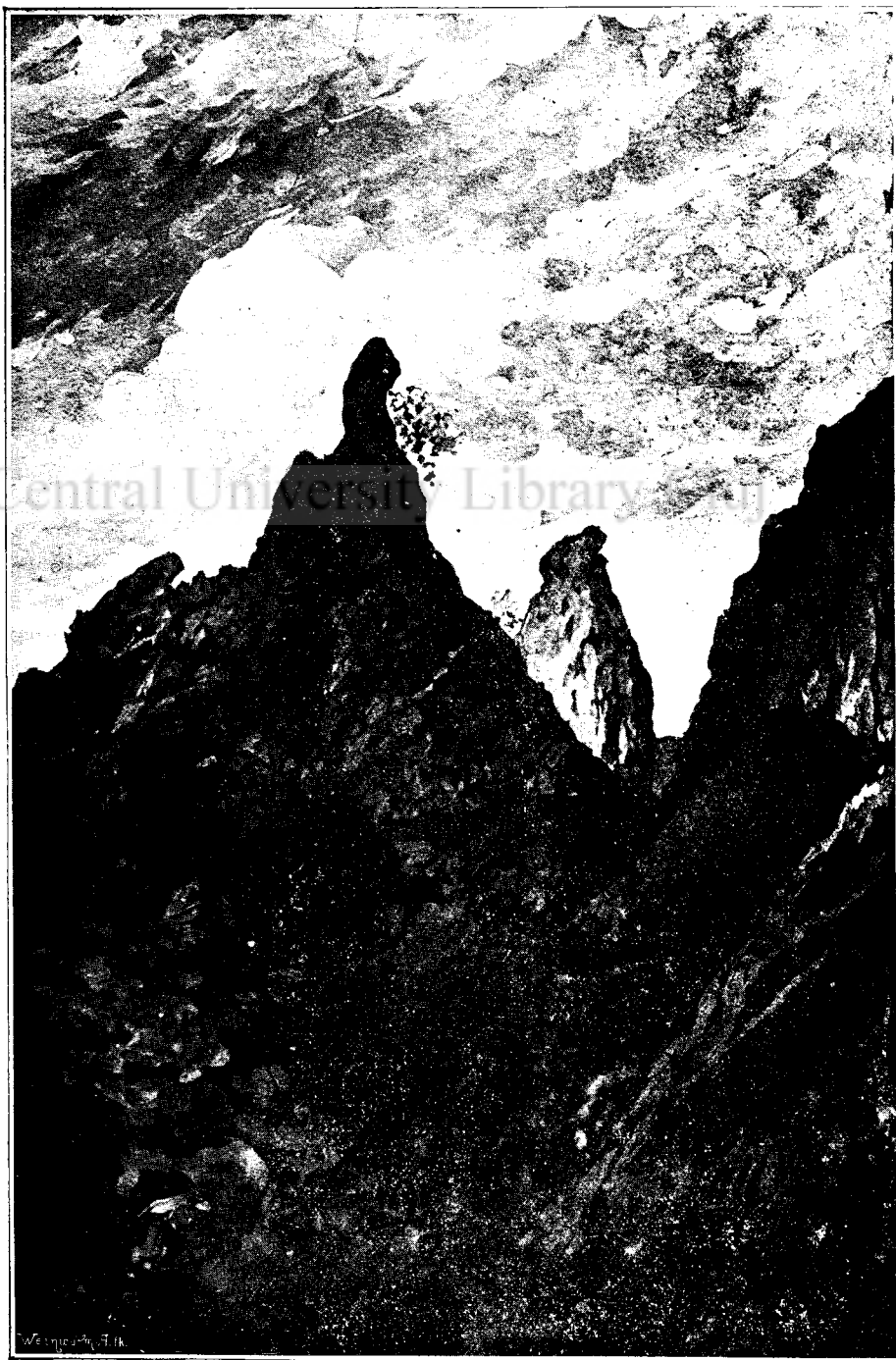
Társam, ki először szánta rá magát a velem való utazásra, sehogysem akarta megérteni, hogy Beszterczéről minek kell nekünk

Nagy-Demeteren, Csépanon és Oláh-Németin át Magyar-Nemegyére szekerezni, hogy Dombhátra jussunk, holott a turista-térkép szerint két rövidebb út is igénybe vehetnénk. Mikor semmi módon megegyezni nem tudtunk, elővettem az utolsó argumentomat, bevallottam, hogy Magyar-Nemegye születésem helye. Így aztán megindultunk s három órai kocsizás után megállítottam a lovakat, hogy a községtől délkeletre elterülő fensíkről ne szálljunk be a Szamosvölgybe addig, míg körül nem jártatjuk szemünket a látóhatáron.

Nyugovóban van a nap épen s az esti pir még érdekesebbé teszi a Szamos jobbpartján mintegy 500 méternyi hosszúságban közvetlen az út fölött húzódó homok-sziklahegyet a maga boltozataival, oszlopaival, ott a kőfarki határon. Nem egyszer bámultam meg a vízmosta szobrokat s jól emlékszem arra az elbeszélésre, mit az öreg Ferencz bá*, ki

a míg a vasút csak Désig volt kiépítve, minket — tanulókat — nem egyszer vitt a „stációhoz“, útközben elbeszélte. Hasonlít is az egyik oszlop az ördög-höz, a ki egy sárkányt küldött a sziklák közé, hogy megbüntesse e vidék népét, mivel az hitet változtatván, félve sem tiszteli már az ördögöt, bizván az egyedülvaló Istenben. Ott van a sárkány is, csak a feje látszik, mert a többbit levágta s a Szamosba dobta a falu egykori vitéze. És csönd lett azután, de a vízbe dobott test éjjel gyakorta csapkod most is s farkának egy csapásával felfordítja a csónakot.

Keleti irányban, túl a falun, erdők alján szőlőkertek terülnek el s az esthomályban csak sejteni lehet a lefutó patak folyását, melynek a szőlőktől É. K.-re levő medrében van az „Ördög-temploma“. Jókora üreg ez, melyben elvész a patak vize s csak alább tör elő ismét. Itt van elrejtve a hegy rossz szeleme, kinek nem tetszett az azelőtt nem lévő harang-



Ut-vázlatok Mőezopotámiából.

GRIFF SZIKLA A POROL SZAKADÉKBAN. (ARANYOS VIDÉKE.)

Tull Ödön rajza.

* Bá = azon a vidéken bácsi helyett használják, úgy hogy a bácsi megszólítást csak az intelligens körben hallhatja az ember csupán. ¶

zúgás s ellopta a harangokat. Isten megbüntette. Föld alá zárta s az üreg egy pálcza ütésre mélyen megkon-
dul, mint a harang s ilyenkor bűnhődik igazán a szellem.

Messze északon már csak erdőt látunk, egy-
végtébe folyvást, hol zavartalan húzódik meg lakmá-
rozás után a vaddisznó.

S a távolban révedező szemünk megtér esende-
sen s megnyugszik a nagy kőrísa tetőkön, melyek be-
árványkölják az alvók hantjait künn a faluvégén. Szür-
külödik. Épen csakhogy meg tudjuk különböztetni a
templomtornyot s az emeletes iskola-épületet.

A mint szekeresünk esendesen eretgi lovait,
szembetalálkozunk a hazatérőkkel. Társam oláhnak
nézi valamennyit külsejéről ítélve, pedig csak az lát-
szik meg viseletükön, hogy tiszta oláh lakosság közé
vannak ékelve.

Vacsorára értünk épen, de a hogy megtudták régi
ismerőseim, majd, hogy szét nem szedtek; a magya-
rok természetében van a vendéglátás. Igérve fogadtuk,
hogy visszatérőbe is erre vesszük útunkat.

Reggel útra keltünk; a telepések részén át, ke-
resztül a „Berken“ a Szamos partján mentünk gya-
log a hídig. Ott várt a fuvaros. Kedvünk akadt csó-
nakon menni át s őt magunk nélkül eresztettük a tulsó
partra.

A csolnakos ügyesen, ruddal hajtotta át eszközét
a sebes vizen s bámultuk a Szamos fenekét a
maga gömbölyű s nagy homokköveivel.

Makódra értünk. Szalmás, meszeletlen házai nem
igen gyönyörködtetik a szemet. A falu közepén szikla
mederben folyik a Makód-patak, a melyen keresztül
épített fedeles fahídát megdicsérte útitársam. Kiérve a
faluból lassan-lassan emelkedik a hely, mászik az út.
Balról folytonosan magasadó szakadékos hegyoldalak
kísérnek, de mégis jobbról regényesebb a vidék. Lent
a völgyben fűzfák árnyékában kanyarog a Szamos,
csak itt-ott engedik meg a berkek, hogy a napsugár a
vízben fürödhessék. A víz sellőket, gátakat talál útjában,
a homokkő átfogja az egész medret, hogy róla
lefolyva a víz, kisebb zuhatagot alkosson s szebbé,
érdekesebbé tegye a vidéket.

Egyszerre összeszorul a völgy annyira, hogy az
országút s a folyó alig férnek meg egymás mellett. A
jobbról emelkedő hegy rengeteg erdején végig zúg a
Mititej falú harangjának hangja. E községből különben

rosz útján kívül egyebet mit sem látunk. Nevezetesen
az országúttól balra 100—150 méter magas fensíkon
terül el a tiszta oláh falu. A magasból büszkén tekint
alá a templom tornya.

A völgy mind keskenyebb és keskenyebb lesz,
az ut némely helyen oly közel van a folyó-mederhez,
hogy bedüléstől lehet félni. Balra kiálló sziklatömbök
állnak ki a hegyből. Az embert félelem fogja el, ha
balra néz s retteg, ha jobbra tekint.

Szálván túl ismét tágul a völgy s most már tisz-
tán látjuk a naszodi kettős tornyot. A téreken búza-
földek, kukoriczások, rétek terülnek el, de nem oly
fejlett semmi, mint a minőt útunk kezdetén láttunk.
Feltűnő az idegen előtt, hogy vasárnap sem láthatunk
„boeskorosnál“ mást, sem nőt, sem férfit, csupán a
papot, tanítót s a jegyzőt. De a durva darócposztótól
ezeknek sem mindenike válik meg.

Hiába, jó erős az!

A völgy mindinkább szélesedik s ott, a hol a két
erdőkoszoruzta hegyláncz egymásba folyni látszik, el-
síkszik a nap sugara Naszód fényes, kettős tornyú
templomán. Gyönyörű rétek mellett ügetünk tova, míg
szemünk örömmel járja be a távol kéklő hegyeket, me-
lyeken tölgyek, bükkök, cserfák teregetik büszke koro-
nájukat.

Egyszerre sajtáságos hangok ütik meg füleinket.
Olyan egyforma, szabályos időközben ismétlődnek, mint
az óraketyegés: hercz-hircz.

Fűrészmalom. Nagy kerekén megtörnek a vízsu-
garak s a parányi cseppek tömörülve százados, vihar-
tól edzett fákat hasogattatnak szilánkokká. Valahány-
szor fűrészmalom mellett megyek el, mindig sajnálattal
emlékezem meg a fenyesésekről, melyeknek gyönyörű
szálaít a számító üzleti ember könyörtelenül dönti ha-
lomra s csusztatja le a meredek oldalon: a havasok
királyát.

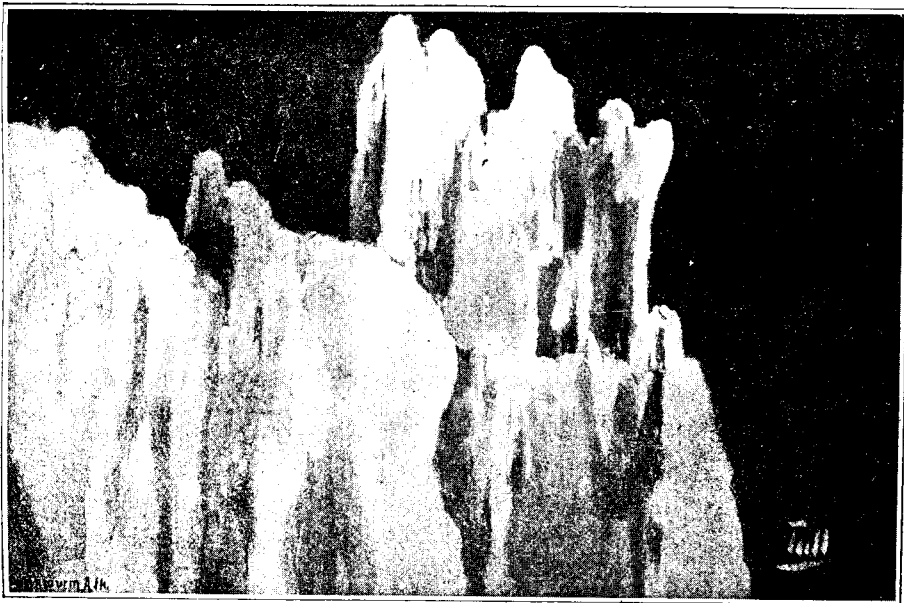
A nemzetiségi mozgalmakkal kapcsolatban gyak-
ran emlegetik Naszódot, mint a hol egy-két elvakult
ember nemzetellenes czélok szolgálatára gyűléseket tart,
melynek végeztével hirdetik, hogy ime a nép akarata
az, vagy ez!

S én — megvallom — nem tudtam kiolvasni
semmiből, hogy Naszodon ily törekvésű emberek lak-
nak, hogy . . . hogy Naszód magyarelleses fészek!

Azt hittem főiskolájában van az államellenes esz-
méket főző retorta; de annak homlokzata nyilatkozott
ellene, mutatván magyar föl-
iratát: „Alapítványi főgymná-
sium.“ Egyebütt mit se láttam,
hiszen az egész nagyközség
olyan naiv, méla, mint egy fa-
lusi lány.

A magyar kaszinó alatt lévő
vendéglőben felfrissítve ma-
gunkat, új kedvvel indultunk
utra. A község végén levő
komló ültetvény mögött —
figyelmeztetém társamat — van
En-Tradam, hol — alig hitte
— a cselédeken kívül nincs
más keresztyény lakó. Este
(szombat este) csapatokban sé-
tálnak az ifju urak és lányok
s jó kedvvel énekelik a ma-
gyar dalokat. Folyton változa-
tos vidéken haladtunk tovább,
fölfelé a Kárpátok égig nyuló
bérczei közt.

Csendes a táj, a némasá-
got csak némelykor — ha
közélebe jutunk — zavarja a
Szamos vizének csobogása,



Ütívázlatok Mőczipotámiából. A SZKERISÓRAI JÉGBARLANGBÓL.

Tull Ödön rajza.

avagy itt-ott a juhnyájak kolompja, melyet a pásztor most igyekszik akolba terelni.

A nap fáradtan tekint a hegytetőkön át a völgybe s minden pillanatban közeledik az ég aljához. A levegő is hűvösödik. A lovak prűszkölve haladnak előre, szikrát hány a patkó a lábuk nyomába.

Csendesebb a madárdal, langyos esti szellő kezd fujdogálni.

Mily élvezet egy ilyen utazás a Szamos völgyében!

A tiszta, üde havasi levegőt élvezve, a természet nagyszerű utánozhatatlan szépségeit csodálva, lemondunk minden más mesterséges, talán fejedelmi mulatságról is.

Szürkület táján kigyúlnak a domboldalokon a pászortüzek s a messziségre világítandó, társul szegődnek az ezüstös holdhoz. És megszólal a pásztor furulyája, messze visszhangzik tőle a táj s a hegyek visszabúgják a kis jószág keserveit.

Lent a völgyben szaladva, rohanva csörtet a folyó, zúgása, moraja betölti a levegőt s édes álomba ringatja a bágyadtat.

Észre sem veszi az ember, egymásután hagyja el az utszéli halmokat s a folyó és az út szegélyét képező árnyas fákat.

Földránál északra tér az út, jobbra elmaradnak a kis-ilvai havasok, melynek oldalán a málnabokrok közt csörtet az éj ura, a barna-medve, néha egy-egy halk bögései csalogatva bocsjait.

A hegyek gerincvonalai elmosódnak, csak a tündöklő csillagok ezrei mutatják inkább, hogy hol kezdődik a földöntúli birodalom.

Utunk az alig pár száz méter széles völgyben folyton felfelé halad.

A Szamos keskenyebb, örvényesebb, szilajabb s vizének is erős szürkés színe van; vas- és ólom-tartalmú kövek festik meg a különben tiszta vizet.

Az el-elmaradó sziklahegyek némelyikéből jéghideg víz tör elő s kis facsatornán végig csörgedezve frissítő itallal kínálja a vándort. Ezek a csörgők, melyek Mózes vízfakasztó vesszejét juttatják esztünkbe.

Az első szamosvölgyi fürdőbe: Oláh-Szent-Györgyre értünk. Az uttól balra van a tulajdonképeni fürdő, melynek savanyúvizére, nó meg egy kis vacsorára betértünk mi is.

Kollegám csudálkozott, hogy mennyi itt az idegen szó. Még a cigány sem tud magyarul, legalább nótázni nem; — a „Luná darne“ hangjai mellett tettük meg sétánkat a kúthoz. Két oroszlan-fejen csorog a kellemes víz, melynek ízét collegám dicsérni nem győzte. A fürdő fátlan s bizony kevés, igazán árnyékos út hívogat felé. Késő este volt, mire nyugalomra tértünk s a pitymalat már kocsin talált ismét.

Lassan-lassan élénkülni kezdett minden, a Szamos fölött oszladozni kezdett a köd, a nap sugarai megjelentek a hegyek mögül elúzni a reggeli homályt. Minél tovább haladtunk, annál csodásabbnak tetszett a vidék! Kúpalaku, sötétzöld erdős hegyek, puha pázsitos tisztásokkal az erdő alján, kristálytisza hegyipatakok, az embert megifjító levegő irigyeivé tesznek a már nem messze levő Majer lakosainak, a kik pedig tán meglegednének kevésbé ózonos levegővel, ha több meleget és a megélhetés még más szükséges feltételeit kaphatnák cserébe.

A hosszú falun végig kocsiztunk s nemsokára megpillantottuk Dombhát-fürdő fáit. A fürdő előtt a hangyabojhoz hasonló Magura emelkedik, melynek tején már fenyők képezik a koronát, belenyujtván tejüket a ráereszkedő felhőbe. Balra az Anyes-völgye tűnik szemünkbe, melynek partinál dohol a fűrészmalom magas kéménye s a fűrészek sivitása át-hasogatja a levegőt. S előttünk a radnai hegyek koszorúja, melyeken túl vadabb, érdekesebb s fensége-

sebb a tájék; melynek keskeny völgyein járva, közeledve a határhoz, önkénytelenül esztünkbe jut az anyaföld a rajta folyt küzdelmekkel s szivünk még lángolóbb hazaszeretetre kész. Pár ház csupán a fürdőbe-járatig; de addig is, míg odaérnénk, megörvend lelkem az ismerős fák s utak látásán s noha a léczkerítés határt szab elem, látni vélek mindent, mi éveken át szórakoztatott.

S mikor befordul kocsink a tágas kapun, egyet jajdul a szivem mégis. Dombhát üres ma is, mint a multkor. Pedig egykor milyen élet volt itt! Mikor Erdély előkelősége nyaralt e helyen, melynek levegője, vize kincsekkel ér fel.

A zene szól. Az egyszerű vajolai cigányok megismertek.

Viditnak és lehangolnak egyaránt egyszerre, a mint húzzák, hogy:

«Piros alma csüng az ágon!»

Jól esik lelkemnek a viszontlátás s fáj, hogy a természet némely erőinek, melyek elhagyottá s ósdivá teszik e fürdőt, nem állhatok ellent. Kocsi robogott el a kapú előtt. Vendégek. Borberekre mennek az E. K. E. fürdőjébe s nem ide. S a míg szememet a forgó kerekein hordozom, belátom, hogy Dombhát levegőjén s vizén kívül egyebet is kíván a vendég, még én is, a ki pedig otthon semmi másra nem vágytam s bármennyire sajnálom e megszokott helyet, odahagyom, hogy testvérehez: Borberekhez menjek, hol az éjig nyuló meredek bércek közé tündérlakot varázsolt az emberi elme és akarat.

De hogy oda megyek, nem kiáltom ki senkinek, nem is írok róla, megbántanám vele Dombhátot, a ki utoljára is épen úgy megszoktathatott engem, mint én őt; ő épen úgy megérezné a válás fájdalmát, mint én s ezért bucsuszó nélkül, lopva hagyjuk el árnyas hársfáit, sudar fenyőit, melyeknek kérgeiről a beírt betűk szerint hányszor olvastunk le vig és szomorú szerelmi történeteket.

A messze távolban havasok hófedte bércei csillognak; a hegyoldal el van terítve a természet utánozhatatlan szépségő gyepszőnyegével, melyeken áttör itt-ott egy-egy tarka virág kedves illattal töltve el a balzsamos levegőt. A fák sötét lombjai közt énekes csalogány bús trillája hallszik.

Ah mily szép, mily gyönyörű, mily megható a természet!...

Ilyen a Szamos völgye!

Regélhetek azért nekem Helvéczia hótakart te-
tőiről, bódító szépségeiről, kínálhatjátok a magyar Tempe-völgyet: én az én panorámámat nem adnám, oda nem adnám semmiért!....



Útívázlatok Móczopotámiából.

Irta: Czárán Gyula.

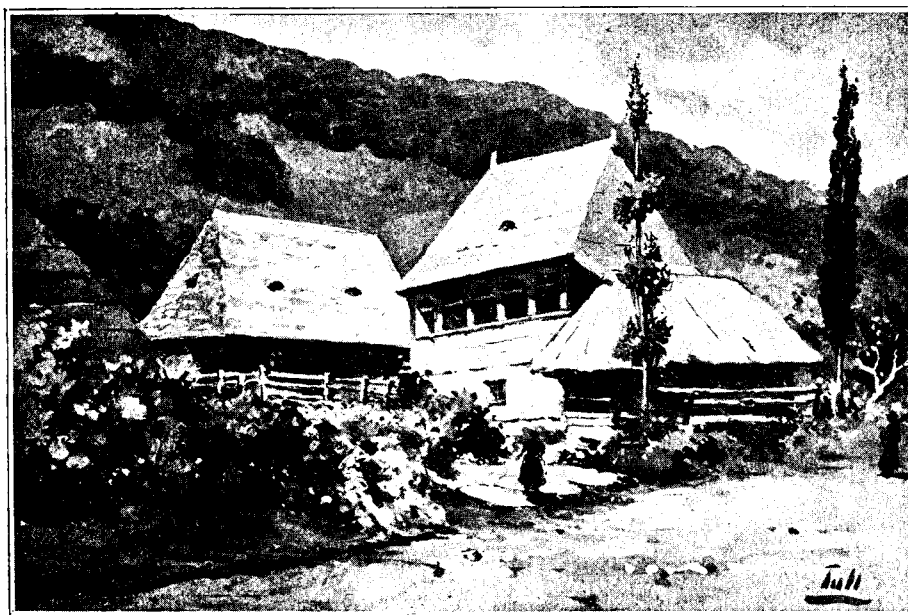
IV.

A Háromkirálykő a runki szorosból.

(Aranyos mente)



szoros alakulása sajátosságos. Alsó felében a mészkő, mely alkotja, fehér, mint rendesen és jobbról-balról a hegyoldalon a patak felé alá húzódo egészen sima sziklalettőket alkot. Ezeknek simaságát semmi nagyobb rendű egyenetlenségek, egyes kiemelkedő sziklák, vagy pedig bevágások, vízmosások,



Utivázlatok Meczopotámiából. MÓCZ PARASZTHÁZ ALSÓ-VIDRÁN (KIS-ARANYOS VÖLGYE). Tall Ödön rajza.

szakadékok, nem igen zavarják: úgyszólván egy-egy óriási tábla alakjában lejt alá mindkét felől a hegyoldal: egészen szokatlan látvány.

A hasadék felső része azonban más jellegű: itt már a mészkő nem fehér, hanem feltűnő hamuszínű vagy rőt-barna. A szikla-alakulás is egészen elütő: itt már látni elég egyenetlenséget, bevágásokat, kiemelkedő sziklákat, melyek néhol várszerű csoportokká egyesülve merednek ki a hegy oldalából vagy tetejéről.

Egy érdekes sziklacsoportot mutat be ez a kép, a szorosnak *Tabla Molidvului* nevű részéből, a hídnál, azon pont közelében, hol az út a szorosban felfelé menve, ismét nyugatra kanyarodik.

A szkerisórai jégbarlangból.

E gyönyörű jégbarlang le volt már rég írva, eléggé ismeretes. Álljon itt mutatványul egy stalagmit-csoportja a legbelső csarnokból. Meglepő e jégstalagmitok és szoborszerű képződményeknél, hogy ezek legnagyobbbrészt, csaknem kivétel nélkül oly módon vannak alkotva, hogy alul keskenyek, felül kiszélesednek, kiöblösödnek, annyira, hogy egész antik-váza-szerű alakokat vesznek fel, s a legtöbbszörében még csakugyan üreg is van, melybe a virágot be lehetne állítani. Ez üreg azonban többnyire vizet tartalmaz.

Igéző szépek a középte-

rem falait s menyezetét zuzmaraként elborító óriási jégkristályok, s a boltozatról itt aláereszkedő nagy jégfüggöny, melynek szépségét a napnak átszűrte világosságánál, még fáklya nélkül lehet élvezni.

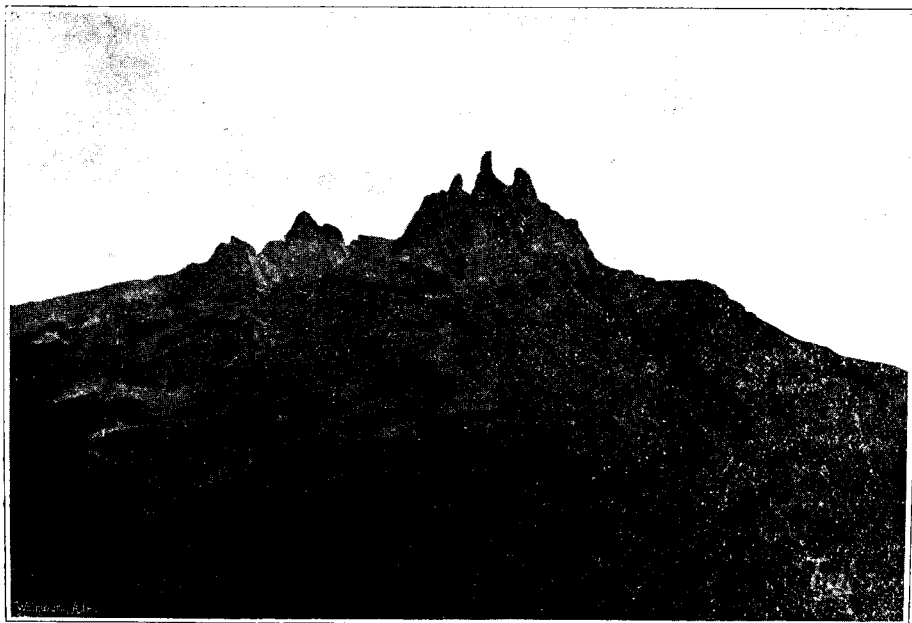
A régi hajmeresztő lejárás e barlanghoz most már a mesék országába tartozik. Egész könnyen, kényelmesen el lehet most belé jutni, s így a móczok is sokkal kényelmesebben járhatnak most le oda, hogy koronkint vandál pusztításokat vigyenek végbe fejszékkel e jégbarlang festői képződményeiben.

Vajjon miért nem érdemesítik ezt az egyetlen jégbar-

langját e hegységnek bár arra, hogy az utat megjelöljék hozzá? A katonai térképen sincsen kitüntetve; s ha vezetőt nem talál az ember, soha rá nem akad, mivel környékén nincsenek kiképződött völgyek és gerincek, a melyek vezetnék az embert. Ez az egész környék erősen hullámzó felföldet alkot, melyet sötét fenyvesek takarnak, tarkázva imitt-amott virító szép zöld rétekekkel. És a hajlásoknak, zsákvölgyeknek, dolináknak, magaslatoknak ez össze-visszahányt labirintusában nagyon könnyű az eltévedés.

Mócz parasztház Vidrán.

Igen: ez nem valami kisebb rendű urasági kúria: csak közönséges mócz paraszt ház. A tornác,



Utí ázlatok Meczopotámiából. HÁROM KIRÁLYKÓ A RUNKI SZOROSBAN.

Tall Ödön rajza.

oszlopaival, bolthajtásszerű ívezeteivel, mind az egész fából van, s bizonyos ízlésről és stílus-érzékről tanúskodik.

Csupán az épület alja van kőből rakva, hol az ablak látszik: itt van a szerszámos kamara; itt vannak elhelyezve a négy lábú házibarátok, a tehén, borjú, disznó stb. Így tehát még az a meleg sem vész kárba, mely testükből kipárolog s a felső lakás fűtéséhez innen alúlról illendőképen hozzájárul.

A Pokol-szakadék a runki szoros fölött.

A runki szoros felső végén a sziklák közül ki lépve, s a jobbkézt eső hegyoldal zöld rétjei közt egy kis hajlás mentén felkapaszkodva; egyszerre egy rendkívül nagy dimenziókkal bíró sziklahasadékhoz jutni, mely ép a Plésa tető alatt tátong, hol a hegy sziklatömege mintegy 200—250 méternyi hosszúságban be-roskadt.

A szakadék feneke meredeken húzódik lefelé, kisebb-nagyobb beomlások váltakoznak törmelék-buczkákkal benne, s elefánt nagyságú szikla-koloncok hevernek aljában szanaszét; sok helyt alig lehet keresztül vergődni köztük.

A szakadékot bekerítő falak gerinceze fenn be van gazdagon népesítve mindenféle nagyságú s kinézésű szikla-alakokkal, fantasztikus csoportokkal, a mennyit ily bőségben egy helyt ritkán lehet látni. Ezek közül való az az óriási griff-madár alak is két szárnyával, mely e képen látható. És a mi az egész szcenát még képzelet-izgatóbbá, szinte félelmissé teszi: az a sziklák színezete. A szakadék falai, a bástyák, a kőalakok, az egész alvilági csoda-gyülekezet: ez mind csaknem egész fekete, vagy legalább oly mély sötét, mely a feketével már határos.


A kép, melyet e sötétben tátongó zúg kimeredő szikla-szörnycével, sárkányaival, bezárva fekete falaival feltár: önkénytelen a poklot juttatja eszébe a nézőnek.

A nép *Kős* név alatt ismeri e helyet. Az útikalauzok nem vesznek tudomást róla. De a ki a runki szoroson végig megy, az nem fogja megbánni, ha ide felfárad; mert fél óra alatt feljuthat abból ide, s még azt is megnyeri ezzel, hogy nem kell még egyszer megtenni az utat a runki szoroson végig, hanem a Pokol-szakadéktól, jó úton, rövid idő alatt, kényelmesen Kis-Oklosra ereszkedhetik alá.



Valkó várának romjai a Rézhegységen, Szilágyvármegyében.

Írta: **Boér Miklós.**

 Rézhegység, melynek déli oldala a Sebes-Körös gyönyörű völgyére tekint le, Csucsá fölött szakad ki, iker-testvérenek, a Meszesnek, hatalmas testéből s délkeletől nyugotnak vonulva, egy

darabig Kolozs- és Szilágy-, azon alól (körülbelül 50 km. hosszúságban) Bihar- és Szilágyvármegyék között alkot természetes határt. Mindenütt a hegytest gerinczén vonúl el az a vonal, mely e vármegyéket egymástól elválasztja.

Nyugoti irányával egészen Magyar-Patakig vonúl s ott egy kanyarodással É.-Nyra fordul s Porcznál (a hol a Sz.-Somlyó—Margitta—Nagyvárad vasútvonal átsíklík), mind inkább vesztve hegység-jellegét, benyúlik Biharvármegyébe s beolvad a síkságba.

Gyönyörű hegytest, sok helyt még ős bükkrengettel borítva, melyet csak itt-ott tarkít tölgy és eszerdő; különösen a déli oldalát pedig szép, hófehér testű nyírfások. Az egész hegyvonal még jóformán ismeretlen; ezer szépségében mindeddig csak a madarak, a félénk vadak gyönyörködtek, a kiknek a felséges természet otthonul építette fel, valamikor az ismeretlen idők sötét multjában; sok-sok ezredév előtt.

A hegység mindkét oldalát hatalmas völgykatlanok szakgatják meg, melyeknek sziklás teste léptenyomon életet ad egy-egy eleven hegyi pataknak, vígan tova csobogó érnek, vagy kristálytisza forrásnak; ezekkel is változatosabbá, szebbé téve a vadregényes hegyvidéket, melynek É.-Ny.-on, a homok síkságba olvadó halmaira nagy csodálattal tekint az Alföld erre vetődő vándora.

A sűrűn váltakozó hegyi patakok mellett, hogy a kép annál elragadóbb legyen, természet-alkotta sziklafalak, szikla-kapuk, tornyok emelkednek s néhol barlangok sötét torka tátong feléd. Mintha csak a paradicsom és pokol váltakoznék untalan a figyelmes szemlélő előtt, a míg végig barangol a hosszú hegyvonal tarka-barka bazárjaiban, a hol minden az isteni hatalom csodás erejéről beszél, a néma, hideg sziklatornyoktól kezdve a zümmögő kis bogárig. Néhol, mintha templom is volna, imádságra buzdul a szív, — látván a zöldbársony takaróval bekerített oltárt, a mohos szikla-tömböt s hallgatván a zengő madarak kórusát, melyhez az orgonát a lombos erdő csöndes sutto-gása s a pajkosan szárnyaló nyári szellő szolgáltatják...

A szebbnél-szebb hegyi tájképeket, hatásukban emelik a hegyi patakokra épített apró malmok, melyekben a vidék szegény oláh-lakossága öröleti gyöngye kenyérnek valóját, a *málét*; a kallók, a hol az általuk szótt szumánynak való posztót beáztatják (beavatják, kallólják) s e közben a hegyi lakók mélabús nótáit dalolják; nagyokat kurjantván közbe-közbe... Itt egy hatalmasan kifejlődött oláh *ficsorral* találkozik az útas, amott egy rózsapiros *fáta* surran el melletted, szégyenlősen szemére húzva kendőjét s ugyancsak rakván egymásután boeskorba fűzött, vagy piros eszímába bujtatott lábait.

Ilyenkor — nyárban — mindkét lábbeli rendesen hiányzik a fáta erőteljes lábairól, melyek hozzá vannak szokva a hegyek sziklás, kavicsos útaihoz csak úgy, mint a harmatgyöngye úrhölgyek habfehér, selyembőrű lábacskaik a budoir bársony szőnyegéhez.

Új, színes, tarka képek érdekes változatban kísérik utadban, míg Csucsától—M.-Valkóig (25 km.,

kocsin 2 óra út) érkezel.* Ha útközben egy kis kitérővel (1/2 órai út) megtekinted a tuszai hegyek közt a *Ponor* (a Rézhegység legmagasabb csúcsa, 779 m.) kőtestéből vígan előtörő *Izbukot*, mely a *Berettyónak* ad életet, egy hatásában felséges és feledhetetlen kép rajzolódik lelkedbe s emlékezeted magába vési, lefotografálja, hogy vidd el magaddal, édes emlékül, a szabad természet ez isteni remekét. A *Ponor*-tetőn egy sötét tatóngó barlangot is láthatsz, de a melynek még csak a bejárója van fölfedezve; ez pedig csaknem függőlegesen vezet a mélybe, a hol a barlang kitérő s a nép állítása szerint, ragyogó lakóhelyét képezi a hegyi tündéreknek. Zenéjüket hallják is a pásztorok, csöndes éjszakákon, mikor észbontó tánczra kavarnak s lejtik a cancant pirkadó hajnalig.

A hegység, innen aztán, egész a legutolsó dombnyulványig, a Berettyót kíséri szerelemittason, vagy megfordítva: ez nem képes elhagyni szülőanyját, mely dajkáló szeretettel táplálja, mindaddig, míg nagyra nő.

Leírhatatlan természeti szépségek egész sora alakult a Berettyó folyó medrének mindkét partján, de különösen a míg magas hegyek közt, sziklás szűk völgyben, *Magyar-Valkóig* kanyarog s habos forgókat, vizeséseket alkotva, örült sebességgel rohan végcélja felé... Ebben az útjában nem is kisérteti csak az igazi turista, a ki nem ismer fáradtságot, veszélyt, ha szerelmesét, a szűz természetet, szívéig, veséjéig meg akarja ismerni és élvezni akarja azt örök Isten örökifjú alkotásait...

A Berettyó M.-Valkón felül szökik meg az őt rendíthetetlen hűséggel őriző szülőktől, hogy nyiltabb területre jusson s pajzánul csapongjon jobbra-balra, abban a páratlanul festői szép völgyben, mely *Berettyó-völgy* néven egész Biharmegyébe benyúlik.

Nincs szándékomban ezúttal sem a Rézhegységet, sem a Berettyó-völgyet, egész nagyszerűségében bemutatni, csupán az utat jelöltem meg, melyen *M.-Valkóig*** (Csucsá felől eljuthat az ember, hogy

* Csucsán legtöbbnyire lehet kocsit kapni; de legcélszerűbb azt Szt.-Krasznáról, vagy Nagyfaluból megrendelni. 6-8 koronáért kényelmes fogat áll az útas rendelkezésére. Az út, mely a Meszes gerinczéről egyenesen Tuszának és a Berettyó-völgynek lejt, elég jó karban tartott viczinális-út. Tuszán van fogadó is, a hol rendszeren egyszerűbb ételeket s tiszta italt is kaphatni.

B. M.

** *Magyar-Valkó* a Berettyó-völgyben, a Rézhegység felső vidékén az utolsó község, a melyben magyarok is laknak. Ezen felül csak oláh lakosságú apró falvak vannak (Oláh-Valkó, Füzés. Váralja — valkói várhegy alatt, — Ujvágás, Felső-Szék, Tusza — ez utóbbi már Csucsával határos). M.-Valkó lakosságának száma 705, határterülete 2326 kat. h. A multban nevezetes központ lehetett, a mennyiben a *Castrum Valko* — a mint leírásunkból kitűnik — nevezetes erődje volt a Szilágy-ságnak s a nagy váruralalom mindig történeti szerepet játszó magyar főurak tulajdonát képezte. Fénykorában magyar községek képezték környezetét, ma már csak alól rajta vannak magyar lakosságú falvak (Bagos, Borzás, Nagyfalú stb. Van állami iskolája, ref és gr. kath. temploma, két jóhírnevű szeszgyára. A turista vendégszerető fogadtatásra talál itt Kajetán Kálmán körjz, Uhlmann Benjámín, Rotschild és Holzer urak (szeszgyárosok) kedves családjánál, a kik egyszersmind szíves útmutatással is szolgálnak a várhoz tervezett kirándulásban. Van a községben két korcsoma is, de ezek nem igen alkalmasok szállóhelyekül, a mire különben nincs is szükség; mert a közelben fekvő *Bagoson* (fél óra) és a szép Nagyfaluban (1 óra járás) olcsó (1 kor.) és elég kényelmes éjeli szállást lehet kapni.

B. M.

innen megtekintésére induljon ama romokban heverő sásfészeknek, mely *Valkó-Vára* néven ismeretes a történelemben s mely a Rézhegység egy erdőborított bércezen (422. m. tsz. f. magasságban) emelkedett, büszkélkedett a magyar nemzet nagy, époszi korszakában, a csaták, a vadul dühöngő viharok szőrnyű idejében...

M.-Valkót, Várad felől vasúton lehet igen kényelmesen elérni. A várad—margitta—sz.-somlyói vasútvonalon *Nagyfalu* állomásnál száll ki az ember s 1 órai kociút után itt pihenhet meg, ebben a gyönyörű fekvésű magyar és oláh lakosságú kis községben, melyet a szeszélyes Berettyó éppen közepén hasít kétfelé. Kényelmes kocsit Nagyfaluban, *egész napra*, 3-4 koronáért mindig kap az útas.

Ezek előre bocsátása után, hadd vezessem az én kedves olvasóimat, paradicsomi szép tájon, tündérektől, gnomoktól, koboldoktól, pajkos fannoktól lakott erdős völgy ölen, a régi magyar dicsőség egy némán, hidegen, búsan porladozó romjához, fényes diadalok és vesztett csaták emlékezetének szomorú és gyászos temetőjéhez.

M.-Valkóról kocsin mehetünk azon hegy lábáig, melynek tetején a mohos romok emelkednek és pusztulnak. Ez útunkban legalább tizszer átkelünk a pajkos kanyargással jobbra-balra gyüremelő Berettyón, de minden veszély nélkül: — gyalog ki lehet kerülni az ily gyakori átkelést, de nyáron szinte szükségtelen, mert a tiszta kavicsos mederben rohanó friss hegyi patak vize oly sekély, hogy az átjáróknál térdig sem ér s így csak kellemes üdülést szerez az ember, ha cipőit levetve, átsétál a hús vizen, melynek Tuszától kezdve M.-Valkóig, legérdekesebb s egyszersmind legnemesebb lakója az ezüst hasu, petytyes hátú sebes pisztráng. Rákja is van bőven s e két nemű vízi lakóra kedves, szórakoztató halászatot rendeznek az ide kiránduló társas csoportok, vígan nevetgélve a bükkösöktől árnyalt pázsitos parton, vagy dalt zengve a rengeteg kebelébe, mely mint egy óriás fonograf, méltóságosan visszazengi azt.

A várhegy lábainál, a Berettyó parton, bársonyos gyppágy kínálkozik a fáradt turistának pihenőhelyül s a hegyek közül vad iramlással, sziklákról-sziklákra hulló hegyi patak üdítő italul, a tikkasztó nyári melegben elbágyadt test felfrissítésére... Elragadó szép hely! A közelben, vígan kerepelő kis malom zavarja csak a tájék csöndjét, éles lármájával belezengve az erdő rejtelmes suttogásába.

A délkeletről nyugatnak siető *Berettyó* és a délről északnak, a Berettyóba rohanó kis hegyi patak háromszögében emelkedő erdős domb tetején épült a valkói vár, építésre kiválóan alkalmas hegyi terméskőből, a XIII-dik század második felében, mikor a vármegyében szétszórt többi sásfészeket is létesítették. Az építés idejét illetőleg hiteles történeti kútforrásaink még eddig nincsenek; ki tudja melyik levéltár poros foliánsai között hever még mindig az ide vonatkozó hiteles adat? Annyi tény, hogy a XIV. század első tizedeiben már szerepel s ez elég ok arra, hogy építésének idejét a XIII-dik század utolsó felére helyezzük.



Bármint legyen is a dolog s bárki lett légyen is a vár építettője, az akkori hadműveletek stratégiai követelményeit tekintetbe véve, igen helyes érzékkel kellett, hogy birjon. Az egész vármegye, de különösen a tágas Berettyó-völgy, a „hadak útja“ volt a népvándorlás korától kezdve, a viharos századok folyamán mindig. Erről tanuskodnak a Nagyszőlős határában emelkedő hunhalmok (temető) is, melyek hatalmas arányokban ezredre emeltettek, az elesett hősök csonka, véres hullái fölött. Apró bokrok, vadvirágok lepik be most az egymás mellett, egy csoportban emelkedő óriás sírokat, melyeken ma már egykedvűen legelész a gulya s tetejébe ülve álmag bagyadtsággal furulyázik a pásztor.

A török-, tatár áradat is itt folyt be Várad felől, a Szilágyságba s Erdélyből arra, — örökös csatakiáltásokkal, tülkök, tárogatók zengésével zavarva fel a most oly csendes, békés, nyugodt szép völgyet. A valkói vár hivatása az lett volna, hogy úgy ezen idegen ellenségeket, mint a testvér hazának, a tündérszép Erdély kincseire sóvárgó éhes hadait, e helyen fentartsa s a hadiszerecsse esélyeivel visszaverje... A *Sz.-somlyói és valkói várak* állottak útjában a kalandos hadak rabló sergeinek, még csak *Szilágy-Cseh* volt hátra, s annak szerencsés bevétele, vagy feladása után, nyitva volt az út Erdélybe.

A szilágysági várak között, minden tekintetben, a legkiválóbb, úgy terjedelmére, mint ellentálló képességére a legfontosabb a valkói vár, ez a bérczetőre épült gyönyörű sásfészek volt. Ennek kellett kiállani az első, a legkeményebb ostromot s így helyőrsége is, valószínűleg, a legjobb volt szervezve.

Történeti szereplése — eddigi ismereteink szerint — Róbert Károly idejében lesz feltűnővé. Ismeretes dolog történelmünkben, hogy Róbert Károlyt, hatalmas magyar főuraink közül többen, nem akarták elismerni Magyarországot királyának s ezek lázadást szítottak az ország különböző részeiben. Ez idő tájban (1311) a lázadásáról ismeretes, pártütő Kopasz nádor volt a valkói vár elbizakodott ura. Itt is tartózkodott a regényes fekvésű erődben, a mit onnan tudunk, hogy a sásfészekből vezette seregét Sz.-Cseh vára ellen, melynek akkor Elefánti Dezső volt a parancsnoka. Fiával Bekecses és Loránt fiával: Istvánnal vezette a rabló támadást Sz.-Cseh vára ellen s annak parancsnokát el is fogta. De az nem sokáig ülhetett a fogságban; mert nem sokára haddal támadta meg Valkó fenhéjázó urát, a várat bevette s Róbert K.-nak felajánlotta hű szolgálataival együtt. De roppant forgandó a sors kereke, változó a királyi kegy, mint az idő. Pár évvel később visszanyeri a váruradalmat Kopasz, a mit hízog, alattomosan működő természetével bizonyosan meg is ér-

demelt; de ismét nem nyugodott. Vérében volt a pártütő magyar főúr nyugtalan láza, mely kevés időt enged a békés, zavartalan életre; mely folyton sarkalja tette, az akcióra, még ha annak sem reális, sem ideális célja nincs is. Róbert Károly már 1316-ban hadat indít Kopasz ellen, Valkó várához. A serget Dósa, a bihari főispán vezette, kívül a Kopasz hada Debreczen táján találkozott.

Az ütközet balul ütött ki. Kenézt, a valkói vár kapitányát is elfogták s a győzelmes sereg ellentállás nélkül vonult Valkó vára hatalmas bástyáihoz. Dacára azonban annak, hogy a várat csak csekély számú helyőrség védelmezte, azt nem tudták bevenni. Szép szóval, ígéretekkel rávenni a vár feladására Kenézt, de miután az urának tett hűségesküjét meg nem szegte: a legdurvább, legembertelenebb kínzásokkal vélték kényszeríthetni a hűtlenségre, a rút esküszegésre. Lófarokára kötötték s a száguldó lóval hurczolták meg a vár körül vérző testét, — de a hű Kenéz állhatatos maradt. Majd lábait kezdték nyúzni serkedezett a piros vér; majd megfestette a völgy vértől úgy is eleget ázott talaját, — de Kenéz egy büszke férfi daczos jellemével, ellentállt az ördögi kegyetlenségnek — s a várat föl nem adta. Hatalmas férfi-jellem; az apró árulások mai korszakában, szinte jól esik egy néhány pillanatra vele foglalkoznunk! Ez a hűség; ez a férfi-jellem!

Valkó vára később (1481.) a Bánffyaké lesz. Bánffy Dénes kapja azt nejével Genyó Annával s ez időtől óta a váruradalom, melyhez régebben Fűzes, Szék, Elyüs, Halmosd, Tusza, Mikóháza (teljesen elpusztult; ma már a helyet sem vagyunk képesek meghatározni, a hol egykor feküdt), Detrechem és Keczel tartoztak, mindig a Bánffyok birtokában van, mind e mai napig. Most a Serényi Béláné, pd. gróf Bánffy Róza tulajdona.*

A sok vihart látott sásfészeknek is az lett a sorsa, mint minden emberi alkotásnak: a szomorú enyészet mely feltartóztathatatlan útjában és cselekedeteiben. A romboló viharok elseperték a szellős dombtetőről kupolás bástyáit, hatalmas falait lerombolták s a zajos élet helyén, temetői jelül meghagytak néhány omladékot, hogy a jelen kor törpe utódai, ha arra barangoznak, szívükbe véssék az örök, változhatatlan törvény megdönthetetlen igazságát: csupán egy erő van, az Isten megmérhetetlen ereje; csupán egy nem mulandó: az Isten öröktől fogva, a végtelenségig élő, ható, mun-

* Lásd «Kirándulás a valkói várromokhoz» című cikket a «Szilágys» 1896. 21. sz.-ban, F. F.-től.

kálkodó szent lelke. Minden egyéb törekeny gyöngeség, mulandó semmiség!

Valkó vára még a XVII-ik század beköszöntését büszke tornyának, szellős bástyáinak épségével fogadta; de már — úgy látszik az alábbiakból — nem igen sok gondot fordítottak rá s elhagyatottságáról nyilvánvaló bizonytságot tesz jó *Teleky* Mihálynak 1665. január 3-dikáról keltezett levele, melyben azt tanácsolja a fejedelemnek, hogy tehetne bele presidiumot (őrséget), „úgy talán mégis lehetne *valami kicsiny respisiumja annak a darab földnek.*“ Tehát már ekkor helyőrsége sem volt a várnak s valószínűleg a váruradalom nagy kiterjedésű birtokai is szétszóródtak, elosztattak a *hű alattvalók között*, kisebb-nagyobb szolgálátok jutalmazásaképen; különben nem írná *Teleky*, hogy „lenne valami respisiumja *annak a darab földnek.*“ 1665. szeptember 15-dikén pedig *Páskó*, a császári követnek szóról-szóra ezeket írja (latinul): „*Ezekben a napokban a váradi törökök, a szomszédos törökökkel együtt, Valkó várát. Krasznamegyében, megszállták, megostromolták s földig (funditus) lerombolták.*“

Ugyancsak *Páskó*, 1665. október 26-ról keltezett levelében a következőket írja (magyarul) a *fejedelemnek*: „Az mi Valkó megvételeit illeti, tudja az vezér, az váradiak mentsége az lött, az ő földükön volt, ők azért turbálták az benne lévő praesidiumot; azért kellett volna kegyelmes uram jobban megoltalmazni. . . . *vágták volna le csak azt az ötszáz törököt, az ki gyalázatosan Valkót elhánnya, az is csak így semmiben mult volna. . . .*“

Mindezekből nyilvánvaló lesz, hogy Valkó vára 1665. január 3-dika *után* és 1665. szeptember 15-dike *előtt* esett el.

Hogy éppen földig (funditus) nem rombolták le „az gyalázatos törökök“ bizonyítják még ma is fennálló festői szép romjai, melyeket védő szeretettel árnyékol be a lombos erdő, hogy ne lássa senki a régi magyar dicsőség e szomorú temetőjét.

A romokhoz igen kényelmesen fölsétálhat a gyöngénő és gyermek is. Hüvösen árnyalt út vezet föl a pajkosan csevegő, sziklás medrű hegyi csermely partján, a felséges szép romokhoz, melyekből a vár-torony 5. falomladéka (a legmagasabbak 8—12 m.) mohosodik, omladozik, pusztul; napról-napra jobban igyekezővén igazat adni a *Páskó* háromszázados levelének, mely szerint „földig romboltatott.“ Most az idő kérlelhetlen keze és az emberek, ily dolgokkal szemben tanusított érzéketlensége, kegytelensége végzik el azt a munkát, melyet a törökök elmúlasztottak.

Még a mostani gyászos állapotában is a legfestőibb romok sorába tartozik, s én, a ki erdélyi hazánk sok, sok e nemű történeti emlékéit ismerem, jártam a Bálványos-vár csonka, mohos falai alatt is, tiszta meggyőződésből mondom, hogy fenségesebb környezetben alig láttam a viharos mult egy-egy néma emlékéit, mint a milyenben a valkói vár romjai pusztulnak. . . . A dombtetőn a bükkös erdő teljesen körülöleli, csak egy oldalról engedvén kilátást a búbajos szép völgyre; a falak romjait fényes zöld levelű bükkfák támogatják s már földdel egyenlő porain erdei vad

virágok virítanak, száz színű tarka vegyületben. A környezet néma csendjét a kis patak zubogása, a madarak víg dala s a szellő suttogás zavarják csak. . . . Körüljárom a szép halottat, fölvések egy nevet a bükkfa síma törzsére s elfog az erdő költői hangulata, a néma álmodozás.

Sokáig tart ez állapot, de végre megszólal az erdőőr, az én kalauzum:

— Egy nagy, óriás nagy pincze van itt a vár alatt, mely az egész hegy alatt elterül.

Most már kezdődik — gondoltam — a regélés. Azonban arról is meg voltam győződve, hogy a várnak föltétlenül volt pinczéje s azokból talán kivezető földalatti folyosók; mert ezt láttam a sz.-csehi várnak még ma is épen fennálló pinczéjében, a hol a pincze keleti falában és nyugoti falában vannak titkos földalatti folyosókba vezető fülkék. Az egyik, valószínűleg a vár piacán ma is épségben fennálló cisternából, a vizet a pinczébe vezető csatorna nyílása volt; de a másik határozottan titkos alagútba vezetett. Ez különben, a középkori várerődök építésénél ritkán maradt el.

Azután, sok beszéd révén, elértünk a regemondás kissé érdekesebb stádiumába. Elmondott egy pár, csaknem minden vár-romról egyformán szóló rege után, egy kedves népmondát is, melyet röviden leírok.

„Hatalmas nagy úr lakott e várban hajdanában. Hat fekete és hat fehér lóval járt; a kocsija vert aranyból és ezüsből volt készítve. Szépséges-szép felesége volt; hetedhét országnak legszebbik virága. A szemei gyémántból voltak, az ajkai rózsából. Messze földről hozta azt a vár-ispán; (oláhul: spán) hét sárkány őrizte; mert királyleány volt. Előbb mind a hetet le kellett hogy vágja, csak akkor adta neki a király.

— Ügyes, bátor vitéz vagy; megérdemled — mondta a király. Ezért a tettedért nemcsak a lányomat, — de fele birodalmamat is neked adom. . . . Hanem aztán vigyázz rá; mert látod, olyan a szép lány, hogy hét hétfejű sárkány sem őrzi meg; hogy tudná azt megőrizni egy ember (vom)! . . . Azért csak haza hozta a szépséges királylányt az ispán. Éltek-éldegéltek boldogul; de egyszer megtudta a kutyafejű tatár-herceg király (král), hogy milyen drága kincs van az ispán birtokába; rávásott a foga. Nagy sereggel jött el-lene, hogy elrabolja a szépséges-szép asszonyt; de az ispán elbujtatta a földalatti pinczébe, a kinek a bejáratát senki sem ismerte. Hét hétig, éjjel-nappal ostromolták a várat; de akkor már éhen-szomjan haltak el a várban a katonák (katáne); nem volt mit egyenek, mit igyanak. A királyleány szíve megesett a szenvedőkön s azt mondta az urának, hogy adja oda őt, úgy aztán meg lesznek mentve. Olyan jó asszony volt! . . . De az ispán hallani sem akart erről; még jobban elbujtatta az asszonyt; ő pedig a katonáival kirohant a várból, hogy szétverje az ellenséget. . . . Bizony, szerencsétlenül járt szegény ispán. Elfogták, lábánál fogva felakasztották egy fára, (megmutatta azt a vén bükkfát is, melyen a szerencsétlen lógott!) s tüzes harapógóval csipkedték a testét, hogy kivegyék belőle a titkot; rábírák az asszony rejtekének felfedezésére. . .

A nagy jajgatást, sírást meghallotta a királyleány; kibujt a rejtékéből, felment a vár tornyába és onnan látta, hogy a kutyafejű tatárok milyen borzasztó kegyetlenséget visznek végbe az ő szerelmes urával, (emberével) . . . Nem sokáig gondolkozott; gyorsan felöltötte aranyos, gyémántos legszebb ruháját s kirohant a várból; egyenesen a tatárok királyához ment, a ki szemét-száját eltátotta, a mikor meglátta a gyönyörűséges szép asszonyt.

— Itt vagyok, a tiéd leszek, — mondotta a királynak, — csak az én szerelmes uramat ne kínozzátok, csak őt bocsássátok szabadon. Ő az én életem s én vagyok az övé . . . A király rögtön parancsot adott, hogy az ispánt bocsássák szabadon, a szép asszonyt pedig bevitte arany vászonnal bevont sátrába . . . Egyszer csak nagy volt az álmélkodás, a kutyafejű tatárok seregébe; a szépséges-szép asszony véres karddal a kezében, kirohant az arany sátorból.

— Megöltem a királyotokat, kutya! — kiáltott, s míg a katonák a király sátrához rohantak, ő visszamenekült a várba. Nem is jutott senkinek eszébe, hogy elfogja . . . Az ispán, mikor meghallotta az örömhírt, összeszedte katonáit s megtámadta a kutyafejű tatárokat, — vele harczolt a felesége is, — és mind egy szálíg levagdalták! Hirmondónak sem maradt belőlük. Mind itt vannak eltemetve, egy sírba . . .

Az ispán ölébe vette szépséges feleségét s úgy vitte vissza a várba, az arany szobába . . . Ilyen a hű asszony s így jár az, a kinek a más feleségére vásik a foga . . .“

A mikor az erdőőr bevégezte regéjét, már a kék ég alján, a nyugati égbolt pereméről ragyogott vissza a hanyatló nap. Sugarai már csak a hegyek ormait aranyozták be, a völgyek fölött átsiklottak bágyadtan, aluszékonyan.

Néhány percz mulva eltűnt az Isten ragyogó szép szeme s lassan-lassan alkonyodott . . . A madarak esti imára gyujtottak; a piczi ajkak kórusa bezengte a nagy rengeteget egy ideig s aztán minden csöndes lett. Az erdő nesztelenül kóborgó árnyai vették át az uralmat, a fénytől, a ragyogástól, az élettől . . .

Siessünk edes pihenőre — a közelfekvő Nagyalúba, a Bánffyok egykori tartózkodó helyére . . .

A míg a völgybe értünk, szürke alkony lett. Csend mindenütt, csak a Berettyó s a hegyekről lefutó kis patak lármája hallatszott. Aztán, távolról, a váraljai pásztor kürtjének riadozó hangja folyt szét, a pihenőre tért paradicsomi táj fölött . . .



KÜLÖNFÉLÉK.

EGYESÜLETI ÉLET.

As E. K. E. közgyűlése.

Emlékezetesen szép ünnepet rendezett az E. K. E. Nagy-Enyeden, a hol beszámolt egy évi működéséről, átnyujtotta tiszteleti tagsági okmányát *Csató* János alispánnak, a ki az E. K. E. alsófehérmegyei osztályát oly szép virágzásra juttatta s azután az Ércz-hegységben felavatott két új menedékházat. A jul. 15-én tartott közgyűlésre megjelenteket a vasutnál *Varró* László dr. osztályelnök fogadta az osztály tagjainak kíséretében. Hazafias szép beszédet intézett a vendégekhez, kijelentvén, hogy a város a legszivesebben fogadja az E. K. E. tagjait. E beszédre *Feilitzsch* Arthur báró orsz. képviselő elnök válaszolt, biztosítván az E. K. E. alsófehérmegyei osztályát arról a bizalomról és szeretetről, melylyel a központ ez osztály iránt különösen is viseltetik.

Azután kocsikon bement a társas-

ság a városba és a városházán a polgármesteri szobában gyülekezett. Itt az osztály villásreggelivel vendégelte meg az E. K. E. központi küldöttségét.

Fél tíz órakor megkezdődött a közgyűlés. A városháza nagytermét egészen megtöltötték a megjelent tagok, köztük igen sok hölgy.

Feilitzsch Arthur báró orsz. képviselő elnök lelkesen fogadott szép beszéddel nyitotta meg a közgyűlést. (Lásd lapunk élén.)

A beszédet a közgyűlés tagjai zajoson megéljenzették. Nyomban utána felállt *Török* Bertalan orsz. képviselő és méltatva az E. K. E. áldásos tevékenységét, elismeréssel emeli ki a központi választmánynak azt a helyes irányzatát, hogy a barátság és szeretet szálaival igyekszik a vidéket nemes és hazafias céljainak megnyerni. Indítványozza, hogy az elnöki beszéd egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétessék. A közgyűlés az indítványt egyhangulag elfogadta.

Elnök a jegyzőkönyv vezetésére

Kovács Géza titkárt, a jegyzőkönyv hitelesítésére *Csató* János tiszteleti és *Teleki* László gróf rendes tagokat kéri fel. A jelölések megejtésére pedig *Varró* László dr. oszt. elnök vezetésével *Gáspár* János, *Horváth* Miklós és *Radnóti* Dezső tagokat küldi ki.

Elnök lelkes beszédben utalván arra a támogatásra, melylyel *Főzsef* Ágost kir. herczeg, az egyesület védője az E. K. E.-t meg nem szűnőleg részesíti, a tagok hosszantartó éljenzései között indítványozza, hogy a közgyűlés intézzen üdvözlő-sürgönyt ő fenségéhez. A közgyűlés zajos éljenzéssel fogadta el az indítványt.

Elnök jelenti, hogy a múlt gyűlés jegyzőkönyvét a kiküldött hitelesítők, *Biró* Béla kanonok és *Vuchetich* Sándor p. táv.igazgató hitelesítették. Ez alapon a jegyzőkönyvet hitelesnek jelenti ki és csak a 3-ik pont felolvasását kéri.

Radnóti Dezső főtitkár felolvassa a gyulafehérvári közgyűlésnek ama határozatát, mely szerint a közgyű-

lés *Csató* János kir. tanácsost, Alsó-fehérvármegye alispánját, az egyesület fejlesztése körül kifejtett kiváló érdemeiért egyhangulag tiszteleti tagjának választotta meg.

Elnök a hitelesített jegyzőkönyv alapján — úgymond — kellemes kötelességet teljesít, midőn a gyulafehérvári közgyűlés határozatát a tiszteleti tagsági okmány átnyújtásával végrehajtja. Vázolja azokat az érdemeket, melyeket *Csató* János az egyesület érdekében kifejtett. 1892. óta a múlt év végéig vezette az alsófehérvármegyei osztályt oly sikeresen, hogy a vármegye területén 3 nagyobb szabású menedékház hirdeti az ő munkásságát. Üdvözli a tiszteleti tagok sorában és átadja az okmányt.

Csató János alispán lelkes és meleg ovációk között válaszol és mindenekelőtt köszönetet mond a nem várt kitüntetésért. Eszmékben gazdag beszédben visszapillantást vet a hazai turista-ügy fejlődésére és azután a legnagyobb elismeréssel szól az E. K. E.-nek bámulatos munkásságáról és fejlődéséről. Köszöni a rendkívül szép kitüntetést és igéri, hogy továbbra is lelkes támogatója marad ennek a hazafias egyesületnek.

Elnök jelenti, hogy az alapszabályok 29. §-a értelmében 20 tag aláírásával az alapszabályok módosítására vonatkozólag indítványt adatott be a közgyűléshez. A közgyűlés — minthogy az indítvány felett érdemleges határozathozatal csak a következő közgyűlésen történhetik — kiadja az indítványt előkészítés végett a választmánynak.

Radnóti Dezső főtitkár ismerteti *Hegedüs* Sándor kereskedelmi miniszternek páratlanul álló meleg érdeklődését és minduntalan tapasztalható támogatását az E. K. E. iránt. Felsorolja ezeket és azután lelkesen válaszolja a miniszternek a turista-ügy és az idegen forgalom érdekében megindított, országrészünkre nézve különösen fontos akcióját. A választmány nevében javasolja, hogy *Hegedüs* Sándor kereskedelemügyi minisztert válassza meg tiszteleti tagnak. A közgyűlés lelkes éljenzések között egyhangulag elfogadja az indítványt, melyről a minisztert táviratilag értesítették és

melyre a miniszter a következő távirattal válaszolt:

„Az Erdélyi Kárpát-Egyesület tiszteleti tagjává történt megválasztásomban megnyilatkozott kitüntető figyelmet hálásan köszönve fogadtam. *Hegedüs* Sándor.

Főtitkár felolvassa az E. K. E. műszaki-bizottságának iratát, melyben legnagyobb elismeréssel emlékszik meg *Czirán* Gyuláról, a ki a természeti szépségek iránt tanúsított lelkesedését megtoldja pénzáldozatokkal is. A Meleg-Szamos forrásvidékének a feltárása az ő érdeme, ezért indítványozza, hogy ezt a valódi turistát válassza meg a közgyűlés szintén tiszteleti tagnak. A közgyűlés az indítványt szintén magáévá tette.

Radnóti Dezső főtitkár az egyesület működését terjedelmes jelentésben ismerteti. Az E. K. E. működését négy irányzat jellemzi: turisztasági, néprajzi, fürdőügyi és ezekre vonatkozó irodalmi irányzat. E csoportok szerint adta elő mindazokat a ténykedéseket, melyekkel az E. K. E. fontos kulturális és közgazdasági céljait szolgálta. Kiemeli az ügybuzgó szakosztályokat, a lelkes tisztviselőket és kéri a közgyűlést, hogy hagyja jóvá a választmány működéséről szóló jelentést és fejezze ki köszönetét azoknak, a kik az egyesület támogatásában előljárnak. A közgyűlés a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi és a tisztikarnak, választmánynak, osztályoknak és bizottságoknak jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

Főtitkár jelenti, hogy a múlt évi számadásokat *Szekula* Ákos és *Ferenczy* Gyula számvizsgálók a leg részletesebben megvizsgálták és mindent rendben találtak. A számadás szerint az egyesület múlt évi bevétele 30337 frt 10 kr volt, melynek összehozásában a főtitkári hivatal a legnagyobb munkát fejtette ki. Házilag rendezett egy sorsjátékot, melynek a múlt évre vonatkozó bevétele 7926 frt 95 kr volt. Biztosította a Néprajzi Múzeum szervezését, amelyben e célra is nagyobb összeget gyűjtött. A fürdővállalatokkal felmerült kiadásokból közel 10,000 frtot törlesztett. A közgyűlés a számadásokat elfogadván és a felmentvényt megadván, köszönetet szavaz *Merza*

Gyula főpénztárosnak és *Beregszász* László könyvvezetőnek a számadások és pénztár pontos és lelkiismeretes kezeléseért.

Ezután a jelölő bizottság visszavonult munkáját végezni, ez alatt az elnök ismerteti a folyó évi költség-előirányzatot, a melyen az egyesület folyó évi munkálkodásának mintegy programját alkotja. Mert az egyesület ez évi bevételként 62416 koronát irányoz elő, melyből törleszteni akarja a fürdővállalatokból az egyesületet még terhelő kötelezettségeket; szervezi a Néprajzi Múzeumot; menedékházakra kiad 4000 koronát; utak készítésére 2000 koronát, stb. — A költségelőirányzatot a közgyűlés elfogadja.

Varró László dr. a jelölő-bizottság nevében bejelenti, hogy a bizottság munkáját nagy körültekintéssel elvégezte. Bemutatja a névsort, melynek alapján javasolja, hogy a tisztikar, választmány, központi osztályok és bizottságok megválasszassanak. A közgyűlés a jelölő bizottság ajánlatát egyhangulag elfogadván, a következőleg alakítja meg az egyesület vezetőségét.

Elnök: *Feilitzsch* Ártúr br. cs. és kir. kamarás, orsz. képvis.

Alelnökök: *Sándor* József orsz. képvis., *Melitsko* Frigyes M. Á. V. felügyelő, *Heppes* Miklós kir. táblai tanácselnök, *Szádeczky* Lajos dr. egy. tanár és *Herrmann* Antal dr. kir. igazgató.

Főtitkár: Nem került választás alá, minthogy ez az állás állandósítva van.

Titkár és múzeum őr: *Kovács* Géza p. t. főtiszt.

Főpénztáros és múzeum őr: *Merza* Gyula birtokos.

Könyvtáros: *Versényi* György dr. tanár.

Jogtanácsos: *Deák* Albert dr. ügyvéd.

Könyvvezető: *Beregszász* László könyvvezető.

Számvizsgálók: *Ferenczy* Gyula bankigazgató és *Szekula* Ákos, az Adria vezérfelügyelője.

Ellenőrök: Gr. *Teleki* László birtokos és *Tanács* József gyógyszerész.

Jegyzők: *Fodor* János M. Á. V. számtiszt, *Müller* Béla könyvvezető, *Holitzner* Nándor tanító és *Pallós* Albert igazgató.

Választmányi tagok: *Békéssy* Ká-

roly dr. egy. m. tanár, *Csifó* Salamon unit. lelkész, *Csiszár* Gyula főjegyző, *Dax* Frigyes M. Á. V. főfelügyelő, *Deák* Albert ügyvéd, *Északy* Károly ny. M. Á. V. felügyelő, *Felméri* Albert tanár, *Fekete* N. Béla v. tanácsos, *Fekete* Gábor kir. táblai elnök, *Ferenczy* József egy. m. tanár, *Gergely* Ferencz kereskedő, *Gyárfás* László főügyész, *Gyöngyössy* Béla erdőfelügyelő, *Gámán* József keresk. kam. h. titkár, *Gyalui* Farkas dr. egy. muzeum őr, *Halász* Ignác dr. egy. tanár, *Hevesy* József műasztalos, *Hangay* Oktáv tanár, *Incze* Gerő táblabíró, *Jékey* Dániel dr. törvészéki bíró, *Kovács* János tanár, *Kozma* Ferencz tanfelügyelő, *Kovács* Dezső tanár, *Lászlár* István gr. alispán, *Moldován* Gergely dr. egy. m. tanár, *Márki* Sándor egy. tanár, *Magyar* Endre igazgató, *Merza* Lajos kir. tanácsos, *Nyiredy* Géza dr. tanár, *Palkovics* József altábornagy, *Pap* Mihály ny. csendőr ezredes, *Patak* Jenő dr. orvos, *Papp* Kristóf kereskedő, *Fokoly* József theol. tanár, *Páli* István kanonok, *Sárdi* Lőrincz magánhivatalnok, *Sólyom* János tanár, *Szádeczky* Gyula dr. egy. tanár, *Szentpétery* János status-titkár, *Simon* Gyula erdőtanácsos, *Schlésinger* Lajos dr. egy. tanár, *Szabó* István százados, *Szvacsiná* Géza polgármester, *Sipos* Albert vámhiv. főnök, *Török* Imre dr. orvos, *Tomán* Béla szobafestő, *Versényi* Gábor tanár, *Vuchetich* Sándor pt. igazgató, *Weisz* József dr. ügyvéd, *Walcz* Lajos egy. főkertész.

Központi osztályok: *Turista-osztály*: Elnök *Melitskó* Frigyes, titkár *Fodor* János. *Néprajzi osztály*: Elnök *Kuun* Géza gróf, alelnök *Márki* Sándor. *Kiállítási bizottság*: Elnök *Szádeczky* Lajos dr., alelnök *Márki* Sándor dr. *Fürdőügyi osztály*: Elnök *Heppes* Miklós, alelnökök *Purjesz* Zsigmond dr. és *Farkas* Géza dr., titkár *Hankó* Vilmos dr. *Kerekpáros osztály*: Elnök *Kovács* Géza, alelnök *Hevesy* József, titkár *Müller* Béla.

Elnök meleg szavakban megköszönvén a közgyűlés bizalmát, kéri a tagokat, hogy az E. K. E. zászlója alatt az egyesület céljaiért tovább is munkálkodjanak. Üdvözölve a közgyűlésen megjelent szép hölgy-

koszorút, ezzel a közgyűlést bezárdja.

*

A közgyűlés után a városi sétaterén az árnyas fák alatt turista-ebédre gyűlt össze a társaság, melyen az első felköszöntőt *Feilitzsch* Arthur br. mondotta *József Ágost* kir. herczegre. Utána beszéltek még *Csató* János, *Hersmann* Antal dr., *Gyalui* Farkas dr. és *Versényi* György dr.

A tósztok során felköszöntötték *Palkovics* József altábornagyot, az egyesületnek egyik leglelkesebb választmányi tagját, valamint a honvédséget és az ebéden megjelent honv. tisztet, melyről *Palkovics* Józsefet, — a kit a társaság lelkesen megéljenzett, — táviratilag értesítettek.

Palkovics e sürgönyre báró *Feilitzsch* elnökhöz intézve a következő meleg hangú távirattal válaszolt:

„A kitüntető megemlékezés által fölötté megtisztelve, kérelek, szíveskedjél a Nagytekinetű Közgyűlésnek úgy a honvédség nevében, mint saját nevemben tagtársi hazafias üdvözetemmel szívbéli legálásabb köszönetemet azon forró óhajom kíséretében tolmácsolni, hogy határozataikat a megérdemelt siker koronázza, sajnálva, hogy szolgálati teendőim miatt nem lehettem ünnepek részese. Üdvözöl tiszteelő hived: *Palkovics* altábornagy.“

Végül felolvasták *Novák* gyulafehérvári polgármester üdvöző táviratát, valamint *Merza* Gyula, *Vikár* Béla, *Zakariás* János üdvöző leveleit stb.

A lelkes hangulatban lefolyt ebéd után 1 órakor kocsikra ült a társaság és mintegy százan kirándultak a pilisi és ponori új E. K. E.-menedékházakhoz.



MENEDÉKHÁZAK, ÚTAK.

A pilisi és ponori menedékházak felavatása.

A jul. 15-iki nagy-enyedi közgyűlés után az E. K. E. tagok kényelmes kocsikra helyezkedve d. u. 1 órakor indultak a Pilis-tető alá épített kisebb s innen a Ponor-község mellett épült nagyobb szabásu menedékházhoz.

Este 8 órakor érkezett meg a társaság Ponorba. Az út idáig a legváltozatosabb. Gyönyörű kilátás nyílik minden fordulónál a környező hegyekre. A sziklaalak-

zatok, melyek az utat díszítik, nagyon szépek. Az út maga egészen új; nemrég építette a vármegye *Albert* Iván mérnök tervei szerint.

A megérkezés után a fáradt turisták az E. K. E. alsófehér-vármegyei osztályának gondoskodása és a Varró-család figyelme révén asztalhoz ülhettek és szabad tűznél készített turista-vasorát fogyasztottak el. *Paprikás* csirke, hagymástokány, pisztráng és bálmos volt a változatos menü. A vacsora folyama alatt *Feilitzsch* Arthur báró elnök hivatalosan is átvette a vármegyétől a menedékházakat és felavatta azokat. A ponori menedékházata megye alispánjának tiszteletére „*Csató-menedékház*”-nak nevezte el.

Utána *Csató* János alispán beszélt, megköszönvén a figyelmet, melylyel az ő törekvéseit az E. K. E. kíséri. Eltette az E. K. E.-t és annak jelenlevő képviselőit.

Felköszöntötték még *Varró* László dr.-t gróf *Teleki* Lászlót, *Gyalui* Farkast, *Versényi* Györgyöt stb. Azután az enyedi cigányok muzsikája mellett a szabad ég alatt későig tartó táncz következett. A társaság éjjeli szállásának megválasztása ezek után természetesen igen kellemesen folyt le. A nők elfoglalták a menedékház 3 szobáját. A többiek katonasátrak alatt óhajtották kipihenni a nap fáradalmait. Sokaknak nem kellett a pihenés és ezért hajnalban muzsikaszóval fogadták a felkelőket.

Másnap kirándulások voltak. *Gáspár* János főjegyző nagy tudással magyarázta és ismertette a vidék szépségeit. A Pilis-tetőn gyönyörű panorámában gyönyörködhetett a társaság.

Délben a pilisi menedékházban volt az ebéd, mely szintén kedélyesen folyt le.

Az E. K. E. két új menedékháza az Érczhegységnek alsófehér-vármegyei területét nyitja meg a közönségnek. A pilisi menedékház egy napi kirándulásra alkalmas; — a ponori menedékházról nagyobb kirándulások tehetők. A Kis-Gyógypaták völgye, a remetei sziklaszoros, *Intregald*, a *Detonata*, a *Mluha* zergeletp, a szolcsvai buvópatak és kiszugó innen könnyen bejárható és maga a menedékház két vagy több napi kirándulásoknak megszálló helyétfogja alkotni.

A két menedékház összes költsége 5336 frt 04 krba került, melynek felét, 2668 frt 02 krt az E. K. E. hordozza; a másik felét a vármegye, melynek fejében az utkaparónak lakása van a menedékházban. Az E. K. E.-nek Pilisen egy, Ponoron 3 szobája van megfelelő szép verandával. A menedékházakat az E. K. E. alsófehér-vármegyei osztálya butorokkal, ágyneművel szerelte fel.

A kirándulásnak hétfőn este volt vége, a mikor a legkellemesebb emlékekkel oszlott szét a társaság Nagy-Ényeden.

A közgyűlés és kirándulás rendezésében rendkívül nagy érdeme van *Varró* László dr. osztályelnöknek, a ki valószággal éltető lelke és mozgató ereje a buzgó osztálynak. Méltán részesítették a kirándulók ismételtlen lelkes óváziókban.



SZERK. ÜZENET.

A Meleg-Szamos forrás vidékére rendezett nagyszabású kirándulásról térszúke miatt jövő füzetünkben emlékezünk meg.